

Аналіз форм у дизайні міського середовища на етапі кінця XX – початку XXI століття вказує на сталий розвиток, який відбувається більш динамічно порівняно з попередніми історичними періодами. Визначено, що нові принципи і закономірності формування архітектурно-просторового укладу і планувальних схем міста відбуваються під впливом динамічних чинників, серед яких найбільш виразними є: прогресивний розвиток науки і техніки, підвищення економічного потенціалу, глобалізаційні процеси тощо. Вони розширюють формотворчі можливості людини, змінюють утилітарні й естетичні запити. Розвиток міст у наш час спрямований на досягнення таких основних цілей, як комплексність і універсальність міських функцій. Виявлено, що організація міського простору в новітній період характеризується більшою складністю, пошуками нових оригінальних образів, зумовлених відмінними від попередніх підходами у формотворенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз М. В. Збереження історико-містобудівної спадщини: актуальні завдання сьогодні / М. Бевз // Вісник державного університету «Львівська політехніка». – 1994. – № 278. – С. 113–115.
2. Груза И. Теория города (пер. с чешского) / И. Груза. – М., 1972. – 246 с.
3. Гутнов А. Мир архитектуры: Лицо города / А. Гутнов, В. Глазичев. – М. : Мол. гвардия, 1990. – 350с.
4. Колесніков М. Естетика: Навч. посіб. / М. Колесніков, О Колеснікова, В. Лозовий та ін.; [за ред. В. Лозового]. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 208 с.
5. Петренко Н. В. Ландшафтное проектирование / Н. В. Петренко. – М. : АСТ, 2006. – 206 с.
6. Посацький Б. Простір міста і міська культура (на зламі XX – XXI ст.). Монографія / Б. Посацький. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 208 с.
7. Сосновский В. Планировка городов: Учеб. пособие для архит. и строит. спец. вузов / [под общ. ред. Н. Миловидова, Б. Орловского, А. Белкина]. – М. : Высш. шк., 1988. – 104 с.
8. Стародубцева Л. Архітектура постмодернізму: Історія. Теорія. Практика : Посіб. для студентів архіт. спец. вищ. нав. закл. / Л Стародубцева. – К. : Спалах, 1998. – 208 с.
9. Вертикальный сад [Електронний ресурс] / Е. Бондаренко. – 2009. – Режим доступу : http://www.diy.ru/dom_i_uchastok/67_landshaftnyj_dizajn/elementyi-landshaftnogo-dizajna/tsvetniki-i-klumbyi/vertikalnoe-ozelenenie/vertikalnyj-sad
10. «Облачные врата» в центре Чикаго. Скульптура Аниша Капура. [Електронний ресурс] / Юлия Капустина. – 2010. – Режим доступу : http://shkola.tsu.ru/blog/index.php?page=post&blog=yuli-blog&post_id=878

УДК 373.67(07)

І. І. ПАЦАЛЮК

МОЖЛИВОСТІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито ціннісно-орієнтаційні, комунікативно-психологічні, інформаційно-пізнавальні та організаційно-діяльнісні можливості образотворчого мистецтва у розвитку художньо-естетичної культури учнів молодшого шкільного віку, проаналізовано сучасний стан художньо-естетичного виховання учнів початкової школи.

Ключові слова: художньо-естетична культура, образотворче мистецтво, молодший школяр.

ВОЗМОЖНОСТИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ФОРМИРОВАНИИ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье раскрыто ценностно-ориентационные, коммуникативно-психологические, информационно-познавательные и организационно-деятельные возможности изобразительного искусства в развитие художественно-эстетической культуры учеников младшего школьного возраста, проанализировано уровень художественно-эстетического воспитания учащихся начальной школы.

Ключевые слова: художественно-эстетическая культура, изобразительное искусство, младший школьник.

POSSIBILITIES OF FINE ARTS IN FORMING OF ARTISTIC AND AESTHETIC CULTURE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

The article exposes value-orientational, communicative-psychological, information-educational and organizational-activity possibilities of the fine arts in development of artistic and aesthetic culture of primary school age pupils, analyses a common state of artistic and aesthetic education in primary schools.

Key words: aesthetic culture, art, junior schoolchildren.

Образотворче мистецтво є одним із видів художньо-естетичної творчості, які покликані сприяти успішному залученню підростаючого покоління до світу прекрасного. Твори художньої літератури, музики, театру, хореографії, кіно та фотомистецтва є особливою формою передачі естетичного ставлення до дійсності, характеризуються специфічними засобами виразності, вирішенням художньо-творчих завдань. Образотворче мистецтво не є винятком у цьому відношенні і переконливо засвідчує, що це особлива система змістових, інформаційних, виражальних, процесуальних можливостей, що надають можливість певним чином закріплювати на полотні, в рисунку, скульптурній композиції той стан емоційно-естетичного ставлення до дійсності, які намагаються передати майстри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Образотворчому мистецтву в системі естетичного виховання належить важлива роль, особливо коли йдеться про особистісний аспект. Мистецтво має властивість пробуджувати думки, розвивати емоційно-чуттєву сферу дитини, вчити співчувати і співпереживати, збагачувати знання. Мистецтво впливає через емоційно-почуттєву сферу на свідомість дитини, розвиваючи її емоційно-інтелектуальні і творчі властивості.

Мета статті – розкрити можливості образотворчого мистецтва у плані формування художньо-естетичної культури учнів 1–4 класів.

Образотворче мистецтво належить до найдавніших видів художньо-естетичної діяльності людини. За даними вчених, цей вид мистецтва має глибоке історичне коріння. Він супроводжував різні етапи становлення та розвитку культури суспільства, соціально-економічних та політичних відносин. Саме тому в образотворчому мистецтві знайшли відображення різні світоглядні орієнтації, моральні, правові, теологічні, світські цінності, прагнення суспільства і людини до освоєння дійсності за законами краси, гармонії, виразності.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства образотворче мистецтво покликане вирішувати складні завдання соціокультурного та освітньо-виховного змісту. Одним із таких завдань є формування художньо-естетичної культури дітей та молоді. Такий підхід є не випадковим, оскільки мистецтво як засіб виховання та формування особистості дитини використовується здавна і доволі успішно – в історії педагогічної думки актуалізувалася увага на питаннях доцільності та необхідності використання різних видів мистецтва в якості засобу

естетичного виховання школярів. При цьому значна увага приділялася процесу вивчення образотворчого мистецтва та його ефективного використання як одного з чинників естетико-виховного впливу на особистість. Свої педагогічні дослідження, пов'язані з використанням образотворчого мистецтва, успішно здійснювали такі педагоги, як Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Вони надавали цьому виду мистецтва особливого значення, мотивуючи своє ставлення тим, що завдяки образотворчому мистецтву учні можуть отримати необхідний їм досвід естетичного освоєння дійсності, збагатити уявлення про прекрасне і тим самим сформувати власну систему смакових переваг та уподобань, тобто сформувати власну естетичну культуру.

Автори наукових праць з теорії естетичного виховання (Є. Белкіна, О. Глузман, Н. Гоголь та ін.) теж вказують на те, що заняття з образотворчого та інших видів мистецтва є важливими для духовного розвитку учнів, формування в них естетичних переваг. Водночас вони застерігають, що нерідко заняття образотворчого мистецтва в початкових класах зорієнтовані на художнє навчання. Такий підхід є недостатньо ефективним, адже учні оволодівають графічною та колористичною технікою без належного усвідомлення та сприйняття естетичної інформації. А це не сприяє підготовці молодших школярів до глибокого сприймання прекрасного у мистецтві, розуміння художніх творів як естетичних цінностей, оцінювання їх виразних особливостей.

Образотворче мистецтво як чинник естетико-виховного впливу на особистість розглядається також у рекомендаціях методистів з питань викладання образотворчого мистецтва в школі. Висвітленню цих аспектів присвятили свої методичні роботи О. Біда, Н. Вітківська, М. Ворона, І. Глінська, Н. Горобець, Л. Коваль, С. Коновець, Л. Любарська, Л. Масол, В. Мухіна. На думку методистів, заняття з образотворчого мистецтва в школі мають виняткові можливості в формуванні художньо-естетичної культури молодших школярів. Ці можливості пояснюються специфікою та пізнавально-естетичною суттю образотворчого мистецтва. Для естетичного виховання та художньої освіти важливою є педагогічна майстерність вчителя образотворчого мистецтва, його здатність творчо вирішувати складні завдання, враховуючи існуючі закони й особливості функціонування цього виду мистецтва.

Визначаючи роль образотворчого мистецтва в естетико-виховному процесі, методисти наголошують на тому, що воно є одним із найбільш ефективних чинників впливу на формування художньо-естетичної культури особистості. Йдеться передусім про можливості образотворчого мистецтва розширювати палітру уявлень, понять про прекрасне, пов'язувати їх з різними виявами навколишньої дійсності. Звернення до образотворчого мистецтва важливе тим, що за його участю особистість оволодіває відповідними способами естетичного освоєння дійсності. Водночас у неї розвивається низка таких важливих якостей, як емоційне сприймання, образне мислення, художня уява, вміння виражати своє ставлення до прекрасного.

Уроки образотворчого мистецтва в початковій школі мають значні можливості впливу на естетичну свідомість учнів, їх вміння сприймати, оцінювати та примножувати прекрасне в дійсності та мистецтві. Цьому сприяють уроки малювання з натури, тематичного малювання, декоративно-ужиткового мистецтва тощо. Окрім цього, вивчення образотворчого мистецтва в школі передбачає розповіді вчителя про прекрасне в мистецтві, налагодження художнього діалогу, в умовах якого формуються естетичні смаки, оцінки, судження. Під час уроків-бесід з образотворчого мистецтва актуалізуються емоційно-чуттєві вияви учнів, аналізуються окремі художні цінності, апробуються критерії самостійної оцінки естетичного в дійсності та мистецтві. Ознайомлення з творами мистецтва, на думку С. Коновець, задовольняє пізнавально-інформаційні потреби, формує уявлення про місце та значення образотворчого мистецтва в житті людини, суспільства, його види та жанри, напрями та стилі. Головною метою цього виду діяльності є оволодіння вміннями і навичками оцінювання на основі уяви, аналізу та образного мислення. Одночасно забезпечується залучення молодших школярів до зразків високої духовної культури минулого й сьогодення, стимулювання й розвиток творчих здібностей стосовно творів мистецтва та усвідомлення естетичної потреби у творчому самовираженні як у формі інтерпретації творів, так і в способах самостійної творчості в царині

образотворчості, формування емоційно-оцінних орієнтацій в світі мистецтва, а також розвитку елементів естетичної свідомості (почуттів, мислення, смаків, ідеалів тощо) [3, с. 19].

Для формування художньо-естетичної культури молодших школярів суттєвим є вплив декоративно-прикладного мистецтва. Хоча декоративно-прикладне мистецтво не належить до образотворчого, а є окремим незалежним видом візуального мистецтва, у школі його особливості вивчаються на уроках образотворчого мистецтва. На думку Є. Антонович, С. Свид, ознайомлення зі світом цього виду мистецтва відкриває шлях до естетичного сприймання умовного зображення рослин, звірів, птахів, предметів побуту тощо, сприяє розумінню краси симетрії та асиметрії, ритму, кольорової забарвленості, змісту етнокультурних символів, канонів, традицій, смакових уподобань [1].

Ознайомлення учнів з різноманітними художніми техніками, способами їх виконання збагачує емоційний світ, допомагає бачити прекрасне, що є метою художньо-естетичного розвитку. Цьому сприяє більш глибоке і розширене вивчення матеріалів і методів роботи з ними, вивчення творчої спадщини майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, практична робота учнів у цій галузі образотворчого мистецтва. Доступність декоративного мистецтва дозволяє учням виконувати завдання художньо-практичної діяльності, що стимулює засвоєння естетичних цінностей: від позитивного емоційного реагування до естетичного сприйняття на змістовому рівні. Великим є діапазон різноманітних технічних засобів: штамп, трафарет, декоративна діяльність з різними матеріалами, а також значна кількість технік в основних видах декоративного мистецтва: вишивка, розпис, витинанка, писанкарство та ін., які розкривають учням світ реально існуючої краси, стимулюють творчість.

Аналізуючи напрацювання відомих педагогів, ми можемо стверджувати, що у формуванні художньо-естетичної культури молодшого школяра пріоритетним визнавалося образотворче мистецтво. Було розуміння того, що мистецтво допомагає набувати знання про навколишнє, а також формує емоційний зв'язок між предметним світом та людиною.

У процесі дослідження цієї проблеми нами виділено наступні можливості образотворчого мистецтва у формуванні художньо-естетичної культури молодших школярів: **ціннісно-орієнтаційні, комунікативно-психологічні, інформаційно-пізнавальні та організаційно-діяльнісні.**

Ціннісно-орієнтаційні можливості образотворчого мистецтва у формуванні художньо-естетичної культури учнів виявляються в тому, що у творах живопису, графіки, скульптури є домінуючою, визначальною певна ідея. Саме вона є своєрідним стимулом створення художнього твору, виразником творчого бачення автора. Вона може бути розрахована на глибоке світоглядне осмислення життя людини, передачу певних почуттів, переживань, утвердження системи моральних принципів, вияв естетичного ставлення до предметів та явищ дійсності. Залежно від того, якою є генералізована ідея художніх творів, виявляються їх ціннісно-орієнтаційні можливості, змістовий потенціал, на який може розраховувати особистість під час взаємодії, спілкування з образотворчим мистецтвом.

Твори образотворчого мистецтва в образній формі розкривають ціннісну сутність предметів і явищ дійсності, передають людині знання про минуле, сучасне і майбутнє, націлюють на певні способи та рівень суспільних відносин, взаємин між людьми. При цьому інформація, яку передають твори образотворчого мистецтва, має ціннісну спрямованість, розкриває певний зміст, актуалізує в естетичній свідомості конкретні почуття, думки, погляди, світоглядні орієнтації. На відміну від інших форм суспільної свідомості, образотворче мистецтво спрямоване на всебічний розвиток людини. Як зазначає М. Каган, «мистецтво розвиває духовність людини різносторонньо та цілісно, в єдності думок, почуттів, волі, уяви, смаків, в єдності її естетичного, морального, громадянсько-політичного ставлення до світу, в єдності її свідомості та самосвідомості» [2, с. 21].

Твори образотворчого мистецтва, написані яскраво та оригінально, допомагають розкрити зміст того, що в житті, здається, вже давно є зрозумілим та відомим. Через мистецтво людина пізнає світ більш інтенсивно й емоційно. Завдяки художнім образам, що несуть у собі найбільш узагальнені, яскраві, типові риси навколишнього, мистецтво проникає в суть об'єктивної дійсності, суспільних процесів, аналізує і розкриває їхнє значення для особистості,

допомагає людині образно відтворити у свідомості життєву реальність, духовно осмислити і оцінити її, а отже, воно допомагає формувати людину, стимулює її почуття, спрямовує думки, розкриває складний внутрішній світ особистості, задовольняє потребу в красі. В результаті людина не лише усвідомлює, але й глибоко відчуває об'єктивний зміст, закладений в художніх узагальненнях.

Образотворче мистецтво виконує подвійну функцію: з одного боку, воно передбачає споглядання, сприйняття форми, з іншого – вимагає художнього бачення, актуалізації всіх духовних і практичних здібностей особистості, її життєвого досвіду. Твори мистецтва є важливим джерелом естетичної насолоди. Їх справедливо називають основою почуттів, адже сприймати мистецтво, розуміти його – особлива праця душі, напружена праця почуттів і думки. Образи мистецтва, що сприймаються та відповідають інтересам і поглядам особистості, впливають на її духовний світ, породжують багатогранні та складні переживання. Цей процес є не лише інтелектуальним. Він насичений позитивними чи негативними почуттями.

Виділення *комунікативно-психологічних можливостей* образотворчого мистецтва у формуванні художньо-естетичних переваг молодших школярів зумовлено тим, що твори цього виду мистецтва є такими, що можуть бути сприйняті учнями різних вікових груп. Вони є зрозумілими і доступними молодшим школярам. Твори живопису, графіки можуть бути глибоко усвідомлені й емоційно сприйняті. Сила образотворчого мистецтва полягає в тому, що його твори викликають у молодших школярів емоції і почуття. Завдяки цьому виду художньо-естетичної творчості учні вчаться спілкуватись зі світом прекрасного, образно мислити і оцінювати належним чином результати праці митців та власну образотворчість. Діапазон психологічної активності в процесі взаємодії з образотворчим мистецтвом охоплює такі вияви, як почуття, мислення, уява, фантазія, творчість. Твори живопису, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва, скульптури створюють конкретні ситуації емоційно-чуттєвого співпереживання, надихають учнів на духовне спілкування.

На відміну від інших форм суспільної свідомості (права, релігії, науки, моралі), образотворче мистецтво розраховане на активне спілкування, широке використання в різних сферах і напрямках життєдіяльності людини (у побуті, сфері відпочинку, навчанні, праці, творчості). Саме тому його комунікативно-психологічні можливості доцільно використовувати в системі формування художньо-естетичної культури молодших школярів. Твори образотворчого мистецтва необхідно вводити в різні сфери життя молодших школярів, урахувавши при цьому індивідуальні особливості естетичного розвитку, вияв художніх інтересів, потреб та смакових орієнтацій. Широке інтегрування образотворчого мистецтва з шкільною практикою, різними навчальними дисциплінами дозволяє створити відповідне естетичне середовище, яке забезпечило б формування художньо-естетичної культури молодших школярів.

Інформаційно-пізнавальні можливості образотворчого мистецтва також викликають увагу науковців. Це пов'язано з тим, що образотворче мистецтво є різноплановим, тому відкриває простір для різних художньо-творчих рішень, а значить, і збагачення естетичних знань, понять, уявлень учнів. Ця обставина спонукає педагогів до активного використання на практиці інформаційно-пізнавальних можливостей таких різновидів образотворчого мистецтва, як живопис, графіка, скульптура.

Організаційно-діяльнісні можливості образотворчого мистецтва у формуванні художньо-естетичної культури молодших школярів засвідчують, що цей вид художньої творчості можна використовувати в школі, сім'ї, під час відпочинку. Образотворче мистецтво як предмет творчого захоплення учнів, організує їх до цього виду діяльності, стимулює й підтримує інтерес, викликає естетичне захоплення та потребу в постійному спілкуванні зі світом прекрасного.

За допомогою образотворчого мистецтва відбувається передача духовного досвіду, знань та умінь, пов'язаних зі сприйняттям та оцінюванням світу прекрасного. Але духовні цінності, втілені в творах образотворчого мистецтва, можуть бути сприйняті лише за умови естетичної активності учнів, вияву ними відповідних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей. Саме тому важливо широко використовувати образотворче мистецтво як засіб

стимулювання, підтримки та розвитку особистісних інтересів і потреб учнів, їх смакових орієнтацій у сфері художньої творчості.

Отже, у формуванні художньо-естетичної культури молодших школярів молодших школярів незаперечна роль належить образотворчому мистецтву, що підтверджено напрацюваннями відомих педагогів минулого і сьогодення, вчених у галузі теорії та історії естетичного виховання, провідними методистами з питань викладання образотворчого мистецтва. Сьогодні, використовуючи виділені ціннісно-орієнтаційні, комунікативно-психологічні, інформаційно-пізнавальні та організаційно-діяльнісні можливості образотворчого мистецтва у формуванні художньо-естетичної культури молодших школярів, початкова школа може успішно впливати на естетичний та художній розвиток учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А. Художні техніки у школі: Навчально-методичний посібник для студентів художньо-графічних факультетів вищих навчальних закладів / Є. А. Антонович, В. І. Проців, С. П. Свид. – К. : ІЗМН, 1997. – 312 с.
2. Каган М.С. Художественный вкус / М. С. Каган. – М. : Наука, 1966. – 114 с.
3. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі: Методичний посібник / С. В. Коновець. – К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 2000. – 80 с.

УДК 7.071.1 + 908(477.84)

О. В. ПАВЛОВИЧ

КРЕМЕНЕЦЬ У ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА УДИНА

У статті висвітлено життєвий шлях і розвиток графічної творчості Євгена Удіна. Досліджено та проаналізовано внесок художника в художньо-культурне життя Кременеччини.

Ключові слова: мистецтво, графіка, художник, Євген Удін, Кременеччина.

Е. В. ПАВЛОВИЧ

КРЕМЕНЕЦ В ТВОРЧЕСТВЕ ЕВГЕНИЯ УДИНА

В статье отражен жизненный путь и развитие графического творчества Евгения Удина. Исследовано и проанализировано вклад художника в художественно-культурную жизнь Кременеччины.

Ключевые слова: искусство, графика, художник, Евгений Удин, Кременеччина.

O. V. PAVLOVICH

KREMENETS IN EVGEN UDIN'S ART

The article deals with Evgen Udin's life and graphic arts. The artist's payment in the artistic and cultural life of Kremenechchyna is explored and analysed.

Key words: art, graphic arts, an artist, Evgen Udin, Kremenechchyna.

Сучасна українська графіка живиться різними естетичними джерелами та виконує багато функцій. Вона постає як художній феномен, що реалізував себе в різноманітних